

K. Helveg Petersen

Ellen Nørgaard: Hvorfor blev du lærer?

K. Helveg Petersen: Fordi jeg var bondedreng fra Langeland. Det var i 30'erne, der var en meget truet periode for landbruget. Mine to ældre brødre blev landmænd, og jeg kunne ikke også blive det. Desuden havde jeg lyst til at blive lærer. Det var i og for sig naturligt for en bondedreng, men det var ikke mange, der blev det.

Vi børn var jo altid med derhjemme – både ude og inde. Og det var godt for os, vi forstod, at produktion er et forløb, at det er nødvendigt at sælge smør for at få tøj. En sådan forståelse er der meget få børn, der får i vore dage.

Ellen Nørgaard: Du arbejdede tidligt i ungdomsskolen. Hvorfor var du særlig interesseret i dette område?

K. Helveg Petersen: Det hænger sammen med, at skoledirektøren i Odense, hvor jeg arbejdede, spurgte, om jeg ville undervise unge arbejdsløse. De fik 9 kr. om ugen fra socialkontoret + kosten, og så skulle de have undervisning og arbejde til gengæld. Her fik jeg indblik i problemer, som har præget mit liv sidenhen. Jeg så skolen bagfra. Det var rystende, hvor lidt disse unge kunne. De kunne ikke rigtig hverken stave eller læse, og de kendte kun fragmenter af det stof, som ifølge læseplanerne skal være sammenhængende. Dette forhold bliver imidlertid med den nuværende videnmasse mere og mere kompliceret.

I samarbejde med Esbjerg gennemførte vi i Odense forsøg med en skole for de unge, som var kommet ud i »en blindgyde« (arbejdsdreng og bybude), det var mest drenge – pigerne kom senere. Vi inddrog erfaringer fra arbejdspladser i undervisningen. Vi udgav bøger om arbejdskundskab med stof både fra landbrug, håndværk og industri. Disse bøger blev faktisk brugt meget landet over de første år.

Fra Odense og Esbjerg rejste vi land og rige rundt og holdt foredrag. Flere byer kom med i forsøgene. Erfaringerne fra forsøgene blev inddraget i det ungdomsudvalg, der sad fra 1939-41, og hvoraf jeg var medlem.

Sammenfattende kan jeg sige, at det var mine erfaringer med de unge arbejdsløse og ufaglærte, der gav mig interesse for ungdomsundervisningens særlige forhold. Senere blev jeg tilsynsførende med ungdomsskolerne

på øerne, medens det fine menneske, Johannes Novrup, var statskonsulent.

Ellen Nørgaard: Du havde en finger med i spillet om 58-lovens vedtagelse. Hvad er efter din opfattelse det særligt betydningsfulde ved denne lov?

K. Helveg Petersen: Der er to ting, som er særlig vigtige i den forbindelse. For det første, at loven blev en »gangbro« hen mod sammenholdte klasser. Jeg var blevet statskonsulent på det tidspunkt, og jeg arbejdede en hel del med at finde frem til, hvorledes de formuleringer skulle udformes, der gav muligheder derfor. Der var en kraftig debat og en voldsom frygt for, hvilke konsekvenser en sådan ordning ville få – først og fremmest i akademiskerkredse. Det viste sig jo, at forældrene gik ind for udelte klasser, og dermed blev lovens intentioner virkelighed.

Det andet betydningsfulde ved denne lov var oprettelsen af 8. og 9. klasser. Eksamensskolerne havde gennem hele århundredet præget undervisningen af disse årgange. Der var prestige i at gå i mellemskolen, og der var prestige for lærerne i at undervise i mellemskolen. Man kunne faktisk ikke blive skoleleder, hvis man ikke havde dimitteret til realeksamen. Vejen til advancement gik over denne skoleform. Det var meningen, at den praktiske mellemskole, der blev indført i 37-loven, skulle dæmpe eksamensskolens dominans. Der blev gjort et vældigt arbejde af mange lærere for at realisere disse planer, men den praktiske mellemskole blev aldrig et realistisk modstykke til eksamensskolen.

I den blå betænkning er der redegjort for, hvorledes undervisningen i 8. og 9. klasse kunne styrkes. Bag dette lå bl.a. forhandlinger med erhvervslivet og etaterne. Tilliden til eksaminer var dominerende – ikke mindst inden for etaterne. Engang måtte jeg spørge, om man ikke kunne sende et tog af sted uden realeksamen.

Jeg er principielt modstander af eksaminer. Jeg mente dengang, at det var nødvendigt at indføre prøver for at få befolkningen til at gøre brug af den nye skoleform. Jørgen Jørgensen, der var minister, var også modstander af eksaminer, og han var mere betænkelig ved disse prøver.

Ellen Nørgaard: Den blå betænkning fra 1960 har haft stor betydning for folkeskolens undervisning. Hvad er din andel i dette arbejde?

K. Helveg Petersen: Jeg var formand for læseplansudvalget, hvor arbejdet fordeltes mellem en række udvalg. Fra disse udvalg kom der forslag til plenum, hvori der fandtes mange dygtige skolefolk med Danmarks Lærerforenings formand, Stinus Nielsen, i spidsen. Debatterne var hårde

– først og fremmest omkring mellemskolernes nedlæggelse. Embedet som undervisningsinspektør for mellem- og realskolen blev jo simpelthen nedlagt.

Arbejdet i udvalget blev farvet af holdninger, således som de er udtrykt i betænkningens kapitel 2. De sidste formuleringer i dette kapitel blev imidlertid fordrejet under debatten om betænkningen. Medens der i betænkningen står, at det er skolens opgave at fremme alle muligheder for, at børnene kan vokse op som harmoniske, lykkelige og gode mennesker, blev det hævdet, at der stod, at børnene **skulle** være lykkelige og harmoniske. Dette blev angrebet fra teologisk hold. Bl.a. rejste man spørgsmålet, om Paulus havde været lykkelig? Og dertil var jo kun at svare, at vi ikke alle skulle være Paulus. Vi havde villet bruge nogle ord, som appellerede til forældrene, således at de forstod, at skolen gerne skulle være et godt sted for deres børn. Vi mente ikke ordene skulle dissekteres filosofisk.

Saamtidig var vi meget optimistiske, da vi udformede betænkningen. Og det er mit indtryk, at lærerne accepterede den og med styrke gik i gang med at føre den ud i praksis.

Ellen Nørgaard: Hvorfra hentede du inspiration til dette arbejde?

K. Helveg Petersen: Jeg havde jo arbejdet som skolemand i mange år, og jeg fulgte med i debatten rundt omkring. Det lå mig på sinde at gøre brug af den erfaring, jeg havde fra skolen: at den boglige dominans i undervisningen burde dæmpes. Udgangspunktet måtte være børnenes forudsætninger. Derfor måtte alsidighedsprincippet være noget centralt.

Nu vejer og måler vi imidlertid i det uendelige. Det er gymnasieskolens krav, der dominerer i folkeskolen, og respekten for det barn, der ikke lykkes i skolen, er ringe.

Ellen Nørgaard: Du var i din ministertid med til at udbygge institutionerne for de videregående uddannelser. Hvorfor blev der satset så stærkt på denne del af uddannelsessystemet i disse år?

K. Helveg Petersen: Det var dengang et ønske hos politikerne om, at dette område burde udbygges. Og der var samtidig – både rundt om i landet og hos politikerne – et ønske om en mere decentral placering af de videregående uddannelser. Personlig fik jeg i min ministertid gennemført loven om oprettelsen af et universitet i Odense – det er den korteste lov, jeg har været med til at udforme. I bemærkningerne til denne lov findes betragtninger om udbygningen af universitetscentre, og de kom jo nogle år senere.

Personligt havde jeg gerne set, at der på universitetscentre var blevet etableret et samarbejde mellem de videregående uddannelser og andre uddannelser. Dette er kun i beskedent omfang blevet realiseret.

Ellen Nørgaard: Du er medforfatter til »Oprør fra midten«. Hvad mener du, skolens og uddannelsernes rolle i et samfund bør være?

K. Helveg Petersen: Det har jeg skrevet om mange steder. Hvis det imidlertid skal siges direkte og sammentrængt, er det, at det er nødvendigt at forberede de unge til det liv, de skal leve. Der er nogle, der siger, at vi fødes som unika-eksemplarer og ender som duplikater; og det skulle vi ikke så gerne blive.

Vi lever slet ikke op til kravet om at give de unge en alsidig udvikling. Skolen skal tage udgangspunkt i børnene og i de anlæg og evner, de har, og så udvikle dem. Ser vi på de små børn, opdager vi, at de bruger alle deres sanser. Men skolen strammer det i høj grad sammen til sorte tegn på hvidt papir. Vi er derfor meget langt fra at give børnene en alsidig

udvikling. Skolens tradition og vor tilbøjelighed til at måle og veje hinanden i tal og kvotienter slår stærkt igennem. Den voldsomme vækst i specialundervisningen illustrerer hele dette forhold. Og nu udvikler samfundet sig i en sådan retning, at der ikke bliver brug for de børn og unge, der ikke kan honorere skolens krav.

Ellen Nørgaard: Du har engageret dig stærkt i fredsarbejde. Hvilken sammenhæng er der mellem skolen og fredsbevægelsen?

K. Helveg Petersen: Jeg har holdt foredrag om »education and international understanding« mange steder – både i udland og indland – og har bl.a. fremlagt forslag til et internationalt råd for forskning og information om konflikter, bestående af ca. 50 internationalt kendte og respekterede personligheder. Deres opgave skulle være at sørge for, at verdensoffentligheden blev orienteret om opståede konflikter, således at der kunne sættes

ind i tide med bestræbelser for at hindre konflikter i at bryde ud i krig og vold. Den autoritet, et sådant sammensat råd ville have, ville sikre, at deres udsagn ville komme ud til verdensoffentligheden i modsætning til de mange bøger, der udsendes af institutter verden over, og som sjældent kommer ud til offentligheden.

Jeg ved ikke, om der kan opdrages til fred, men jeg er overbevist om, at der kan gøres en del. Den største hindring for en fredelig udvikling er imidlertid, hvad jeg vil kalde »den nationale egoisme«. Vi kan se nød i timevis i TV og stiller alligevel stadig større krav omkring vort eget velbefindende. Hvis skolen kunne være med til at skabe et modspil til denne egoisme, var meget vundet i retning af at skabe grundlag for forståelse af andre nationer og for vort medansvar over for dem.

Hvis vi ser på fremtiden, bliver det helt nødvendigt, at vi bryder med vor egen nationale egoisme. De, der skal leve i det 21. århundrede, kommer til at leve i et internationalt samfund, domineret af en voldsom teknologisk udvikling og store spændinger verden over, hvis ikke et stærkt modspil iværksættes.

Ellen Nørgaard: Du har været kulturminister. Hvilken sammenhæng bør der være mellem kulturpolitikken og uddannelsespolitikken i et samfund?

K. Helveg Petersen: Hvis vi opfatter kulturpolitik som bestræbelser på at fremme det enkelte menneskes udviklingsmuligheder, deres optagethed af og deltagelse i udformningen af det, vi har til fælles, så er al politik kulturpolitik. Både miljøpolitikken og socialpolitikken har dette formål. Og så er vi igen ved skolen, der i realiteten er den første til at tage hånd om udviklingsmulighederne.

Men fremtiden er så uoverskuelig. Det er helt uklart, hvad menneskene får mulighed for at være med til at udforme. Amerikaneren Joseph Weizenbaum siger f.eks. et sted, at »the computer has begun the destruction of history«.

Problemet er særlig stort inden for kulturministeriets område: medieudviklingen er så eksplosiv. Når et amerikansk barn forlader skolen, har det set 13.000 TV-mord, og vi får vel samme udvikling her, når satellitprogrammerne begynder at vælte ind over os.

Spørgsmålene er, om skolen kan behandle disse problemer, og om hvorledes den kan gøre det. Hvilket modspil kan dannes over for en udvikling, der i hvert fald ikke harmonerer med, hvad den gamle religionsfilosof, Thomas Aquinas, sagde: »Mennesket er et væsen, der både har hjerne og

hænder og ikke ved noget bedre end at bruge begge dele til nyttigt skabende og produktivt arbejde».

Ellen Nørgaard: Vi sidder i Landsforeningen til støtte af sent udviklede. Hvorfor tilbringer du så mange timer af dit otium her?

K. Helveg Petersen: Fordi jeg ikke kan lade være. Og det har igen sin baggrund i mine erfaringer med unge. Vi fratager mange af dem – uden at ville det – muligheden for en personlig udvikling. Mange oplever bestandigt nederlag i skolen. I nye produktionsskoler, oprettet for sent udviklede, møder de udfordringer i praktiske arbejdsopgaver, og det sætter dem i gang.

Man kalder i dag ikke tilstrækkeligt på deres forudsætninger. Her kommer kravet om alsidigheden ind igen. Danmarks Lærerforenings udtalelse om fremtidens skole som et kulturcentrum, og den kursusvirksomhed, D. L. udfører, viser, at mange ønsker en mere alsidig skole. Skal der skabes en bedre skole, må vi bort fra det stærkt opsplittede uddannelsessystem. Der må skabes større fleksibilitet – vi må både åbne systemet og bygningerne. Der må simpelthen en holdningsændring til.

Ellen Nørgaard: Hvad ville du som minister have gjort i dag?

K. Helveg Petersen: Jeg ville have fremlagt disse tanker med udgangspunkt i Lærerforeningens udtalelse. Bevarer man kontakten til lærerne, bevarer man også jordforbindelsen. Men beslutningerne skal stadig tages i de enkelte kommuner.

Ellen Nørgaard: Hvad vil du ønske for udviklingen fremover?

K. Helveg Petersen: Det ligger jo i alt det foregående. Men skal jeg sige det sammenfattende, er det, at alsidighedsprincippet må blive det bærende i skolens arbejde. Dette står også i skolens formålsparagraf, og formålet skal vi simpelthen tage for dets pålydende.

Der er ingen, der sætter grænser for, hvor langt de bogligt begavede kan nå. Men hvad med alle de andre? Der går i dag mange rundt, hvis eneste beskæftigelse er at forbruge de 2.000 kr., de får fra det sociale system. Det er et alvorligt faresignal.

Vi siger faktisk til mange unge, at vi ikke har brug for dem. I stedet for skulle vi sige: vi kan ikke undvære jer. – Og derfor bør vi møde dem med udfordringer i stedet for med passivitet.